

חיילינו
באירופה
1942-6

הצופה
עיתון פובליציסטי-אזרחי-ישראלי
מספר 1000
תל אביב

הצופה

התבצרות והתבצרות

התבצרות והתבצרות
התבצרות והתבצרות
התבצרות והתבצרות

44 שנה
לסיום
מלחמת
ועולם השניה

8 במאי 1945

דוצאת ארכיון קבוץ חצור 4.89

תיקון טעות

מתוך חוסר ידיעה של הארכיונאי (והעדר חומר בארכיון)
לא נכלל זאב כהן ז"ל בחוברת זו. באותה התקופה הוא
היה חבר קבוץ גלאון ולכן לא מופיעים מכתבים שלו
מהבריגדה באירופה בעלוני קבוץ א"י ג'.
אני מצטער על עגמת הנפש שנגרמה לנחמה והמשפחה על כך.
בני (ארכיונאי)

חיילי קבוצת א"י ג'

המלחמה פרצה בספטמבר 1939. בהתחלת המלחמה התגייסו 4 חברים לצבא (חברים אלה אינם כעת בקבוצה) ובאוקטובר 1942, התגייסה קבוצה של 3 (אלי, לובקה, ז'קו לרון). הם שרתו עד קיץ 1946. כחצי מהזמן הזה היו באירופה, ומתוך פרק זמן זה כ-18 חודש היו לפני סיום המלחמה. בהתחלה היו ב"באפס" (Buffs) אך עם הקמת הבריגדה (חי"ל : חטיבה יהודית לוחמת) במצרים ב-9.44. הועברו לבריגדה. בארץ קבלו רק אימוני הפרט של טירונים אך עם העברת הבריגדה לאיטליה בראשית 1945 - לקרבת החזית - עברו אימונים צבאיים רציניים...

(מתוך שיחה עם השלשה) :

ז'קו באיטליה הגענו לעיירה פיוג'י והשתכננו בארמון מפואר על הרצפה...

אלי בדרך לשם עברנו את קאסינו וראינו לראשונה את ההרס של המלחמה...

בני מה היו המקצועות הצבאיים שלכם ?

ז'קו היה חובש גדודי. את הכשרתו קבל עוד בבולגריה... אלי - עם הקמת הבריגדה, בדיקות רפואיות גילו שיש לו "פלאט-פוס" והועבר ליחידת שירות, למד נהגות ובזה עסק רוב הזמן... לובקה היה בפלוגה של נשק מסייע, של תותחים אנטי-טנקים...

בני האם היחידות שלכם השתתפו ממש בקרבות נגד הגרמנים ?

אלי ... אנחנו החזקנו גזרה לאורך נהר הסניו. המלחמה היתה סטטית... ישבנו בעמדות ובצד השני של הנהר ישבו הגרמנים בעמדות שלהם. כמעט ולא היו פעולות חוץ מפעולות סיור. לפעמים היו התקלויות עם גרמנים ואף נלקחו שבויים.

ז'קו קרו גם דברים מאד משונים... הבריטים ממש שיתפו פעולה עם הגרמנים! ... היו המון מוקשים אנטי-פרסונליים לשני הצדדים... האנגלים היו משאירים אלונקה בשטח המפורז... היו סיורים משני הצדדים ואם נפגע גרמני ממוקש - היו לוקחים את האלונקה ומחזירים אותה למחרת יחד עם משקה חריף - ולהפך...

אלי השתתפנו בצליחת הסניו באופנטיבה הגדולה נגד הגרמנים... זאת היתה הפעולה הגדולה האחרונה - אח"כ נכנעו הגרמנים...

לובקה חנינו במחנה ליד בולוניה ושט פגש אותנו סוף המלחמה...

אלי עם סיום המלחמה באיטליה קבלנו פקודה לעלות צפונה... עברנו את האלפים...

לובקה ... התחנה הבאה היתה במפגש הגבולות של יוגוסלביה, אוסטריה ואיטליה. חנינו בעיירה טרביזיו... שם פגשתי את אבא קובנר שהיה בדרך ארצה עם חברים שלו...

אלי במקום הזה ארגננו מחנה איסוף לפליטים יהודיים... נתנו כל מה שיכולנו : שמיכות, מזון, וכו'...

ז'קו יחידת התובלה שלנו פעלה רבות לאיסוף מזון למחנה הפליטים : חיילי הבריגדה היו מלווים את שירות האספקה הבריטיות בדרכן צפונה לגרמניה ובדרך (במנהרות של האלפים) היו זורקים מהמשאיות ארגזים עם שימורים. יחידת התובלה שלנו אספה אותם... באותה עת כבר פגשנו יהודים, מבורגים וגם ילדים... התמונות היו די טראגיות...

אלי כשהגיעו למחנה היו רושמים את שמותיהם ומקום מוצאם על לוח המודעות. כך מצאתי חברים שהיו עם מדים (נדיב) בגדודה בפולניה... נשארנו בטרביזיו 2 - 3 חדשים...

לובקה מטריביזיו עשינו מסע דרך גרמניה לבלגיה והולנד ... שם חזרתי לעיסוקי עוד מסרפנד - שמירה על מחסני נשק עצומים...

אלי במה אני עסקתי ? הבריטים החליטו לשקם את הצבא הבלגי והקימו יחידה שמתפקידה היה להדגים לבלגים מה זאת מלחמה מודרנית. פשוט עשינו "הצגות" 2 - 3 ימים בשבוע ויתר הימים התאמנו להצגות האלה...

ז'קו גם בבלגיה המשכתי בתפקידי כחובש...

לובקה אחד התפקידים שלנו היה לשמור על מחנה שבויים של חיילים גרמניים שהטמינו את המוקשים ב"חומה האטלנטית"...

ז'קו אני ידעתי על העניין הזה מהמראה שלי : כי הייתי צריך לחתום על תעודות המוות. כל יום היו נהרגים כ- 8 - 10 איש מהם...

... בתקופה הזאת פשטתי את מדי הצבא והתחלתי לעבוד ב"מרכז לגולה", שהופעל על ידי ה"פיקוד הפנימי" של הבריגדה (ההגנה) והסוכנות היהודית. תפקידה היה לארגן לפליטים היהודיים הכשרות ולעזור בארגון עליה ב'. אני עסקתי בריכוז ילדים שהיו במנזרים בשנות המלחמה (הוכנסו לשם ע"י הוריהם בכדי להציל את חייהם). עברנו ממנזר למנזר וקשה היה לשכנע את הילדים לדבר אתנו ... עד שהיתה הברקה : לבוא אליהם עם מסטיק ! כך עשינו והתחילו להוציא אותם מגעים עד שבסוף הצלחנו להוציאם מהמנזרים ... איך מביאים אותם ארצה ? היה צריך להוכיח שיש להם קרובים בארץ ואלה צריכים להזמין אותם. מה עשינו? צילמנו את הילדים ושלחנו את הצילומים ארצה. אח"כ התחילו להתקבל מכתבי בקשה מ"קרוביהם" בארץ שהילדים יגיעו אליהם ... המכתבים היו מלווים בצילומי הילדים ... היו כ-2000 ילדים כאלה. העברנו אותם באמבולנסים לספרד ושם הם עלו על אניות מעפילים...

לובקה גם אני עבדתי ב"מרכז לגולה". היתה חלוקה פוליטית והשוה"צ קבל מקומות משלו. הצינו לי לנסוע למינכן, שבגרמניה, ששם היתה ההנה"ר של התנועה. משם שלחו אותי למנזר ב"יורדן-באד" (מרחצאות הירדן !). היו שם שני קבוצים של ילדים בני כ-15 - 16. את כל העסק נהלו הנזירים : נהלו את המטבח, רחצו את הילדים... הכל. ילדים אלה הצליחו להשרד כי עבדו מגיל 11 בבתי חרושת לנשק של הגרמנים. עד השחרור ידעו, שאם רוצים להשאר בחיים חייבים להיות "בריאים". אך כשהגיעו למנזר פרצו כל המחלות האפשריות. היו שם כ-150 ילד... שפת הדיבור שלי אתם היתה יידיש וקצת עברית. לא היה לי כל חומר למודי - אז בקשתי מאם המנזר טפריים על ארץ-ישראל - ארץ הקודש ... למדתי אותם קצת ידיעת הארץ ועשיתי אותם אימוני נשק עם אקדח קטן שהיה לי ... בצורה זו עבדתי כחודש וחצי (במינכן פגשתי את דוד לבני בשקם של האמריקאים)... באותה התקופה התחילו לתת לחיילי הבריגדה חופשה לביקור בארץ וזכיתי בהגרלה. בהיותי באלכסנדריה נודע שמפזרים את הבריגדה ולכן לא אצטרך לחזור לאירופה.

ז'קו בהיותי בבלגיה קבלתי חופשה לביקור בארץ לחודש ובדרך חזרה לאירופה הוטל עלי לעזור לאבא קובנר להגיע לאירופה (עם 4 אנשי פל"ים שהיו בדרך לפעילות בעליה ב') עם רעל חריף שהיה מיועד להרעלת אנשי ס.ס. במחנות שבהן היו שבויים. כשעגנה האניה במרסיי מדיחה הלשין עלינו (כנראה) והתכנית לא יצאה לפועל אז...

מכתבי חיילים לקבוצ בדרשל'צ

23.4.44

... אתה בריא ויכול לעשות משהו מועיל. והנה אתה נמצא רחוק אלפי קילומטרים מהמקום ההוא, אינך עושה כלום, אינך מועיל בכלום, אלא רק לפי צו של מישהו שאינו אוהב אותך ולפי חסדו אתה מוכרח להיות כך... ולך אין ברירה, אלא לציית לאותם האנשים השונאים אותך שבגללם אתה נמצא כאן בחוסר מעשה.

מולקה

1.5.44

... גם בתפקידנו אפשר למצא חיוב. למשל פגישתנו הבלתי אמצעית עם יהדות הגולה. להפצת חנוך ציוני-יהודי להמונים של ילדי ישראל שהיו רחוקים מכך כרחוק מזרח ממערב. יחידותינו באיטליה מהוות גם גורם חשוב בפתרון שאלות הפליטים. והעיקר - הופעה עצמית בעלת הכרה ציונית. אמנם "קטנות" כביכול, אבל אל לנו לזלזל בקטנות כגון אלה, כי בחשבון סופי זה מצטרף לחשבון גדול...

חברים, היום 1 במאי. זה כבר ה-1 במאי השלישי שלי בצבא ועם כל חג, אם זה חג לאומי, אם זה חג בינלאומי, נשאלת אצלי ואצל רבים השאלה האם זוהי הפעם האחרונה אשר בצורה זו יוחג החג. וביחוד בחג זה, חג חשבון הנפש של תנועת הפועלים. האם מהמלחמה הזו יופקו כל המסקנות באופן עקבי ושלם?

שמעון

1.5.44

... רגש מוזר מלווה אותך - אנשים רחוקים הרחק מהארץ, אי שם במדבר, וגם להם יש חלק בברור הגדול של הישוב. בצמאון גדול מחכים לכל ידיעה, לכל הרצאה שהיתה...

היום 1 במאי, אין דגלים אדומים, אין סמלים ואין זכר לחג. מסובבים את כפתור הרדיו (הקשר היחידי שלנו עם העולם) ומקוים לשמוע משהו מתנועת הפועלים, מרוסיה...

ראובן

(גליונות הקבוצ 11.8.44)

... אני נמצא כאן עם פלוגה קטנה אי שם במדבר. את המטגרת הצבאית אין מרגישים כל כך, כי אנו עובדי עבודה קשה ואחראית (בהספקת מים למקומות שונים). החיים הם ערים מאד. העתון מביא לנו ידיעות ויש לנו אפשרות להתווכח על כל הנעשה בעולם. עברנו איזה ברור פוליטי, ישנם אנשים מכל הזרמים. אמנם אצלנו אין אסיפות לקראת הבחירות, אולם גם אצלנו קיים מתח ידוע לקראתם.

את מאמרו של מאיר יערי קראתי בעתון. הרגשתי שזה היה נאום גדול.

דרישת שלום לכל החברים,

ר.

... כשפרצה המלחמה, ודומל החחיל להתקרב לגבולות הארץ, ראתה הסוכנות היהודית צורך בהקמת פלוגות יהודיות (בצבא הבריטי) להגנת הארץ. הרבה עבר מאז. עברנו כל מיני תקופות בפרט בפלוגות. היתה זו הפלוגה הטובה בגדוד, החומר האנושי היה טוב, רובם חברי מפלגות, דרוכים לקראת המטרה שלמענה התגייסו. והתחילה תקופה של רדיפות וקפוחים. התחילו לשלול מאתנו את פרורי העצמאות שנתנו לנו, באט זה היה סמל או דגל, שירת ההמנון והופעה בצבור. על כל צעד הרגשנו שאנו אחרים, שאנו חיילים ממדרגה שניה. גם תפקידנו בתור חיילים היה תפקיד של קפוח. בזמן שהתגייסנו היתה לפנינו מטרה מסוימת. הגנת הארץ. חשבנו גם על אמון שכל חיל צריך לקבל. לא קבלנו דבר חוץ מתפקידי שמירה. הציוד היה מועט מאד, אפילו לא מספיק לזמן הצורך. וכך עברה עלינו תקופה ארוכה עד שעזבנו את הארץ (לצפון אפריקה).

מוכרח אני להגיד שבימים ההם חשבנו שכל זאת יתנו לנו הזדמנות לכא במגע עם האויב. אולם גם בחוץ לארץ נכנסנו לאותם התפקידים שמלאנו בארץ. היתה קיימת התמרמרות מתמדת. האנשים דרשו פעולה. האם לשם זה הוציאו אותנו מהארץ? התחילה תזוזה. היה ברור לנו שלא נוכל להמשיך במצב כזה. ההזדמנות באה. כחג מסוים כשכל הגדוד היה יחד, פקד עלינו המפקד להוריד את הדגל הלאומי. וכאן רוצה אני לציין את הדבר שנעיניכם יראה אולי משונה: חבר השומר הצעיר לוחם בעד הדגל הכחול-לבן! מתוך סולידריות לחמנו יחד עם כל חברי הגדוד ודרשנו כמה דברים. (א) הפסקה הגארדים, (ב) אימונים, (ג) סמל. את שני הדברים הראשונים קבלנו. את היתר דחו. ובינתיים הורידו אותנו מהשמירה, לקחו מאתנו את הנשק ופתחו במו"מ.

כעבור כמה חדשים, אחרי האימונים, שהיו מוצלחים מאד, הפסיקה אותם, ולקחו מאתנו את הנשק. ומכאן האכזבות. ראינו שאין במי להאמין. את אשר מבטיחים אין מקימים. עזרה מהחוץ לא הגיעה. והאנשים התיאשו. הם לא עשו כלום. והימים הצטברו לחדשים ארוכים ומוצא אין. אנחנו עקבנו כל הזמן אחרי הדברים בלב חרד. וכך נמשך המצב עד היום. היאוש אוכל בנו. פשוט קשה לשבת במקום שאין בו מה לעשות, מקום שאין רואים בו אדם ורק רוח וסופות חול. והרי טו"ס אנו אנשים בריאים, צעירים הרוצים לעשות משהו ומכריחים אותנו לשבת בחבוק ידיים.

כשבא עתון מהארץ ובו כל הספורים על מעשי הזוועה של הנאצים ביהודים אינך יכול לשבת בשקט. מוכרח לכא פתרון איזה שהוא. או שנפרק את הגדודים, או שנעשה משהו כדי לשנות את פני הדברים. אני כשלעצמי כבר הגעתי למסקנה כזאת - לפרק את הגדוד. אינני רואה שום זכות קיום לדבר שאינו עושה כלום. אם יש ברצוננו לעשות משהו, נעבור לפלוגת הנהגים, ונגיע לאירופה. ושם כל אחד לפי יכולתו יעזור להציל יהודים ולהביאם ארצה. יודע אני, חברים, שאתם לא תסכימו אתי, שלא זאת הדרך. שיש מחכים לזה שהגדוד יתפרק למען יוכלו לפרסם בעולם שאין אנו מסוגלים לסבול. אבל דואה אני לפני את הנקודה הזאת של הצלת יהודים כיותר חשובה ומועילה בשביל העם היהודי מאשר לשבת בשקט, לחכות לחופש...

1.9.44

מ.

... אמש הייתי במסיבת קן השומר-הצעיר בעיר זאת. המסיבה היתה לכבוד קבוצת עליה א', היוצאת להכשרה, ומתעתדת לעלות ארצה בעוד נוספר חדשים. וכמה הופתעתי לפגוש מאות ילדים מסביב על מחצלות באולם רחב ידיים. והשירים הא'יים שגורים בפייהם. כאילו שזו היא השפה בה הם חיים זה שנים.

המסיבה כולה התנהלה בשפה הצרפתית, שאני שומע אותה, אלא שאינני מבינה. ובין יתר הברכות לקבוצת עליה זו, הובאה גם ברכת "גבולות". וכן גם ברכת "אילון" ע"י מלח מהפצי, וברכת "שריד" ע"י אחד מחיל התעופה. והנה אתם רואים היכן נפגשים חברי הקבוץ הארצי.

(גליונות 28.12.44)

... המכונית גומעת מרחקים בנושאה אתה את החבריא לביקורם הראשון ברומא. והדרך בכבישים הצדדיים עד בואך לדרך הרחבה מלאת חן וקסם. שא עיניך למעלה ולישקפו לך הררים גבהים על פסגותיהם המושלגות, מכוסים עצים או מאפירים בקרחיותם הסלעית. ואם תשקיף למטה תראה את ערוצי הגאיות והבקעות מלאות ירק שדות, זהב - אדום, שלכת עצים ושיחים, ואדי משגשג ועליז, בקתות אכרים צמודות למדרונים וחבויות בין עצי האלונים רחבי הנוף...

ושוב נוטעים ונוסעים. הנוף משתנה. אנו יורדים לרומא. הארץ הופכת לשפלה. האדמה מעובדת בנירים יותר ארוכים ובכללו המראה הוא יותר משעמם מזה שקדם לו. הנה שם על צוקו של הר נראית עיירה קטנה, כולה הרס וחורבן. אי פה אי שם נשאר איזה ביתן רעוע למחצה או מגדל משונה שניצל בנס. אלא שהחורבות ואיי המפולת אינם עושים כבר רושם עלינו, שכענו מלראותם. אחרי קסינו (זו הדוגמה הקלאסית) נראה כל היתר מסוג זה כפחות מרשים. מספר הקילומטרים הולך וקטן ועם זה לא ניכרת כל תנועה בכביש. פשוט - שוממות כל הדרכים המובילות לרומא. רק לעתים תחלוף מכונית צבאית או תתנהל לאטה העגלה האיטלקית האפיינית, בעלת שני האופנים הרתומה לפרדה או חמור. סופו של דבר, הגענו...

לובקה

... בכל מקום חניה הקיפו אותנו ילדים לבושים בלויי סחבות, רזים ומדולדלים, עיניהם (עם מין ברק מיוחד בהן, שרק מוכי רעב יכולים להסתכל כך) תקועים לתוך המאכל שאנו אוכלים. הדרכים מלאות עם נודדים עם תרמיל על השכם. מאות מתרוצצים מעיר לעיר, ממקום למקום ומחפשים מחיה. וכל זה נעשה בין הרים נהדרים ובצל עצים יפי תואר...

קיימת כאן תסיסה שמאלית חזקה מאד. הקירות ברחובות מלאות בסיסמאות קומוניסטיות, האהדה לברה"מ מורגשת על כל צעד. כל פועל אשר מגלגל אתך שיחה מראה לך מיד את כרטיס המפלגה. דרך אגב, הערב מתקיימת בעיר בא אנו נמצאים - חגיגת מהפכת אוקטובר...

שלום רב - שלכם

אלי

5.7.45

במיוחד אין חדש אצלנו - תמיד אותה העבודה ואותו השעמום. מתחילה לחזור תקופת החיים הישנה. יש רק דבר אחד שנותן לך מרץ ורצון להיות כאן - הפגישה עם הפליטים. יום יום באים הנה עשרות ומאות פליטים יהודים מכל פנות אירופה. פגשתי כאן הרבה חברים שלנו שהיו פרטיזנים אצל הרוסים, ביניהם חברה עם אותות הצטיינות גבוהים של הצבא האדום - כולם רצונם אחד - לעלות ארצה. קבלתי גם ד"ש מדודי, הוא נמצא בדרך, וכנראה שיבוא בקרוב. בכלל, יום יום נפגשים כאן מכרים וקרובים. חבר שלנו מצא את שני אחיו בדכאו, וכך אפשר לספר מקרים לעשרות. בשורת הבריגדה הגיעה למרחקים עצומים ורצון כולם להיות אתנו. שמחתם היתה גדולה מאד כשראו בפעם הראשונה את מגן-הדוד, הם פשוט לא רצו להאמין למראה עיניהם. כשנחזור הביתה נוכל לספר לכם הרבה דברים שהיום קשה קצת לספרם.

ד"ש לכולם

מולקה

... הנני כותב לך באחד הרגעים הקדושים בחיי. היום נפגשתי ודברתי עם 300 ילדים יהודים... לעולם לא אוכל למסור לך את אשר הם מספרים. התוכלי לתאר לעצמך מתים-מדברים. "אילו אחרו הסוביטים עוד חדש אחד בלבד - לא היה נשאר אחד מאתנו בחיים." כך מספרים ילדים בני 10 - 9 על חיהם. הם מדברים על המות בשויון נפש כזה שאתה מתמלא פשוט אימה.

"שלוש שנים עבדנו בלי הפסק ימים על גבי ימים אכלנו פעם ביום" ... כך מספר ילדון שקוע בספורו, האמיני לי, אינו גדול מבן 7 - 6, ומבלי לתפוש את אימת דבריו הוא מוסיף - "במשך שנתים לא גדלתי אפילו בסנטימטר אחד".

דברתי עם ילד קברן. לפי דברי חבריו הוא קבר במו ידיו במשך החודש האחרון 28 ילדים. אחד מספר: ב-12.12.41 העבירוהו עם הוריו לגרמניה ב-14.3.42 העבירו את הוריו, 3 ימים לאחר זאת הרגו את אחיו הצעיר ע"י הטלתו לאש. הוא בעצמו כעח בן 14. מדבר עברית מצוין. לשאלתי האם אליהם, כאל ילדים, היה יחס קצת יותר טוב - ענה תשובה מחוכמת: "כלפי היהודים בגרמניה לא היה שום דבר קבוע; היו ימים בהם טוב היה להיות ילד, היו ימים בהם טוב היה להיות אשה, והיו גם ימים בהם טוב היה להיות מבוגר, כי רק אלה שעבדו, קבלו פירווי לחם; אבל מעולם לא היו ימים בהם טוב היה להיות יהודי. כך היה בגרמניה, ידידי" - כך ענה לי הילד ה"מבוגר" הזה מתוך חיוך מר.

את יודעת, בכתיבי לך דברים אלו ישנה בי הרגשה שהנני מתעלל. הלא טוב היה לו שתקתי נוכח טרגדיה זו. מי יכול למצא לה ביטוי.

ז'קו ירון

26.7.45

... כבר שלושה ימים אני שרוי במחשבה שמחכה לנו דרך ארוכה. הנני קצת נרגש. האם מתוך כך שאנו עוזבים את איטליה או משום שרומז לנו שוב טיול מענין. העובדה היא שבכל זאת הנני נרגש.

... הילדים אשר בחצרנו הם 16 במספר, עם רדת הלילה הם תפשו שוב "עמדות" בקרבנותנו. לא רק בערכים כך. ימים שלמים "השתגענו" אחריהם: הילדים היו עכורנו "ההתעסקות" המענינת ביותר. רק כעת הנני מבין את יחסם הספוג אתה של החיילים האוסטרליים בארצנו אל ילדינו...

הילדים ידעו שהננו נוסעים מחר ולא רצו להפרד מאתנו, כי הם יודעים מה פרוש הדבר: כשאינן חיילים - אין שוקולדה, אין סוכריות. לחלק מהם - פירושו, חוסר לחם להבא.

בימים אלה אני הוגה בימים הראשונים לכואנו לאיטליה, כאילו זה היה רק אתמול. הנני זוכר היטב. אח"כ הוציאונו מהחפירות ו"הושיבונו" כאן. הכריזו על גמר המלחמה. כולנו היינו אחוזי תקוות נאיביות, לחזור במהרה. שקועים בזכרונות ומחשבות על עתידנו הקרוב, זלזלנו בכל הסובב אותנו.

עברו ימים, שקטה האטמוספירה. המאורעות חדלו להיות סנסציוניים. לא נשארה לנו דרך אחרת אלא להשלים עט גורלנו ולהתחיל לחיות את חיינו בסביבה זו.

יום היציאה מאיטליה, 27.7.45

האיר היום. קרוב למאה מכוניות התפתלו על הכביש - הדרך הזו איננה חדשה עבורי, לכן החלטתי להתמסר ל"חקירות" פסיכולוגיות. רציתי לגלות איפה טמונות סגולותיו הבהמיות של החייל הגרמני. זאת ה"אמביציה" שלי מיום ראומי את ילדי ישראל המעונים. היה קשה להאמין לספוריהם. כדי לתפוס את הזועה שבסיפוריהם, צריך היה קודם כל להתאכזב מהתרבות האנושית, לאבד כל אמונה באדם בכלל, רק אח"כ ייתכן ותפסת את תאוותיהם הפראיות.

בלגיה, 13.8.45

... מה יהיה סוף נדודינו, אינני יודע. בינתיים הנני בטמפו שגעוני. רק חזרתי מפריז והנני בדרך לבריסל... בזמן האחרון קיימת אצלי הרגשה שהנני מכיר את כל אירופה, אבל הלא תביני, זאת איננה אותה אירופה שאת יודעת משעורי הגיאוגרפיה, אלא אירופה שלאחר מלחמה איומה. שמעתי את ליאון בלוס. למעלה משעה וחצי שוחחתי עם פ. ק. ס. ו, שוחחתי עם ימנהל הראשי של רדיו פריס - יהודי. הייתי בפרלמנט בבריסל...
... ברגע זה מודיעים לי שמחר עלי לנסוע להולנד...

ז'קו ירון

בלגיה 11.8.45

... גם היום בליתי בבריסל בחברת חברי הקן המקומי. היום הם הדריכו אותנו בתוך העיר, הראו לנו את עתיקותיה ואת המקומות ההיסטוריים. נעים היה בחברתם של אנשים ציביליים וחברתיים: התנועה שלנו. ביקרנו במוזיאון לזואולוגיה, קנינו אוסף גלויות בשביל הבית (לביית הילדים).

אתמול קבלתי חבילת דואר גדולה מהבית, ובין היתר נודע לי שהחלטתם לשלוח את "משמר" לפי כתבתי, כמה טוב (א) כי קשה להשיג עתון (וב) כשמקריאים את שמי יותר מזמן חלוקת הדואר, הרי יותר טוב וגם לכן כדאי הדבר. תודתי שלוחה לכם.

בלגיה 15.8.45

... מחר אנו זזים מכאן. העולם חולף לנגד עינינו כבסרט קולנוע. במהירות עצומה מועברים לפנינו שטחים עצומים, שרק לפני ימים מספר התחוללו בהם קרבות עזים. המלחמה עברה עליהם כסופה, ובכל מקום ניכרים סימניה האיומים.

האנשים דלים, ולבושים בלויי סחכות, הרעב מציץ מתוך העיניים ובתוך הבתים רואים עדיין סימנים של שובע: אושר ושובע שחלפו ולא ישובו כה מהר.

בכל מקום שרידי בנינים ואוצרות אמנות. הכל עלוב.

העלוב ביותר, המדכא ביותר, הוא השריד הקטן שנשאר מבני עמנו. הם כבר כמעט שאבדו את צלם האדם. הם עצמם אינם מאמינים כבר בקיומם, בעיניהם כל התקופה הזאת היא אינה מציאות, זה חלום.

ויש רצון להושיט עזרה...

אלי

הולנד 7.9.45

... הפעם שלחו אותנו לאי נידח בסביבת הולנד. אין כאן כמעט אנשים, כל השטחים מסביב מוצפים מים או מוקשים. כמה קשה כשאי אפשר לטייל... בשעת מלוי תפקידי הצלחתי להגיע למקומות הישן, השתתפתי באחת המסיבות שנערכה בראש השנה באחת מהיחידות שלנו וללינה אני נמצא אצל אחת המשפחות כאן, משפחה יהודית. בית.

כפי הנראה, לא נשאר כאן הרבה זמן, לפי מיטב ידיעותי הרי בעוד שלושה שבועות נעזוב את המקום הזה ונתקרב לסביבה יותר אנושית, אני מחכה לזה בכליון עיניים. אני נוסע כל היום באוטו הלך ושוב למלוי תפקידי. הודות למקצועי הני מגוונים במקצת.

אנו גרים בקרבת פלוגת A.T.S. הולנדיות. נשפי הרקודים מתרביט. הערב היתה לי נסיעה דחופה, כי לקצין שלמענו נסעתי לא היה כפי הנראה מצב רוח להשתתף בערב הרקודים, והודות לנס הזה ניצלתי גם אני, כי הרעש בסביבה הוא כה גדול...

היום כל היום טפלתי באוטו שלי, ז.א. עבדתי. אבל העבודה כאן זהו מושג יחסי מאוד. פירושו: שני גרמנים צחצחו את האוטו ואני, כמוכן, הסתכלתי.

היום קבלתי את מכתבה של מלוינה ובו ציור של נורית. היא מפרשת אותו שברכתה לאלו שיחזרו מהר לניבה. לו היא ידעה כמה אני הייתי רוצה בזה...

הגיעו שמועות שבקרוב ירכזו אותנו בבלגיה ומשם - לגרמניה. קשה מאוד יהיה להפגש עם הפרצופים הנתעבים האלה. בכל פנה למצוא את הזכרונות הטריים עדיין של יהדות שהיתה, והפכה לחורבן.

יש לאמר שזה כבר קצת יותר מדי. יכולנו כבר להסתפק בהרפתקאות שהיו לנו עד עתה ולחזור הביתה.

אלי נדיב

(משעולים 6.11.45)

... רבה ועזה ההתרשמות מאבא (קובנר). גם מובן בהחלט כי יש בזאת הרגשת פגישה עם אלה, שעברו את כל התופת, נלחמו ויצאו מחושלים הימנו. אבל בסיכום - הרי אין בדבריו מהו, שביא אתו איזה פתרון מחודש, דרך אחרת, אמצעים אחרים. ויש הרבה מאד יסודות משיחיים ומיסטיים... שיהפכו מהר מאד ליסודות נסיגה ראקציוניים במציאות הפוליטית... דבריו הינם צירוף של אכזבה מיה מהרבה גילויים בבריה"מ ואכזבה מרה מהמוני היהודים שהיו כצאן המובל לטבח... עלינו להיות מוכנים לכל ולעשות את הכל ללא רתיעה - אבל מתוך אספקט מדיני מרחיק ראות ומתוך אספקט של לוחמים עזים אשר מפלות וכשלונות, לו חמורים מאד, אינם אומרים בשבילם "מצדה"...

... הנני כותב את מכתבי לאחר שהגיעו הנה הידיעות על שחרור העולים ממחנה המעצר בעתלית, ולאחר שיום יום נעמוד, כנראה, בפני מבחנים חדשים... בכל אופן - עת לגמור בכתיבה על נושא זה, כי הנני רואה לפני את עיני הצנזור (הצבאי) המעוצבן על מבול המלים ה"כלליות", מבלי שיוכל לחטוף איזו חתיכת ידיעה ודעה יותר קונקרטיית...

לובקה

(גליונות 16.1.46) אנטורפן

בחוף גשם, הוא דופק על גגו של הצריף, ומזכיר לי כה הרבה... שם בראשון כשהצריף היה רועד, מהדחיפות התדירות של הרוח, והקירות היו נאנחים מרוב לחץ, והגשם המשיך במרץ, ובעד הרעפים היו מתגנבות טפות ומטרירות את המנוחה... אז היה זה בבית... הקור גדול מאד והכל מכוסה קרה, הילדים אשר החליקו על הקרח, עוררו את תשומת לבי והחלטתי גם אני לחזור לימי ק.ס. הצלחתי. הייתי מלא גאווה. זה נסיון לא רע לשכוח קצת... אתמול קבלתי את ה"משעולים", הפעם הם יפים מאד, מה רב התוכן אשר הם מכניסים לחינו. אתמול הודיעו לי כי אושרה בקשת לנסוע לפריז, זה מעודד מאד, כי הטיולים שם יפים מאד, בימים האחרונים רבים החיילים הנוסעים לחופש מסבות משפחתיות, ורבים המשתחררים לפי דרישת המשקים, וחלק הודות לשרותם בנוטרות; בכל זאת יש הרגשה שהמלחמה נגרמה...

אלי

... ול ס י ו ם, שימי לב למצב הבין לאומי - הסמנים הנם מאד לא מעודדים לדורשי השלום. המלחמה העולמית השלישית עומדת בפתח. האופטימיסטים אומרים שהיא תפרוץ רק "בעוד 20 - 15 שנה" ואילו הפסימיסטים - הללו כבר רואים את עצמם כל אחד ככוכב לכת חדש כתוצאה מהתפוצצות כדור האדמה כולו ע"י כמה פצצות אטומיות שנשלחו אלה מול אלה, וע"י ה"רדר" ותגליות אחרות שכוונו ונמשכו אחת לשניה, התפוצצו ו"דרך אגב" גם פוצצו את כל כדור הארץ.

לובקה

חיילי קבוץ אמריקאי ג'

ארה"ב הצטרפה למלחמה לאחר התקפת היפנים על "נמל הפנינים" בדצמבר 1941. אז הונהג גיוס חובה בארה"ב וגויסו בהדרגה כל מי שהיה כשיר מבהינה בריאותית ולא עבד בעבודה חיונית למאמץ המלחמתי. הרבה חברי הקבוץ גויסו או התגייסו (מי שהתייצב לגיוס לפני שנקרא היה רשאי לבחור את החיל שבו ישרת). חלקם שירתו בזירה האירופית והיתר באוקיינוס השקט. החברים ששירתו באירופה ונמצאים היום בקבוץ הם: יהודה סלע, דוד לבני, יוסף נדיל, יוסף איזן, מולי ורדי ^{הלל} כמה עסקו?

יהודה - שירת באירופה שנתיים וחצי. קבל הכשרה בתחום הצילום במחנות בארה"ב. הגיע לאנגליה ושם היה אחראי למעבדת צילום בבסיס חיל אוויר - זה כלל גם הכנת המצלמות למטוסים. לאחר הפלישה לצרפת עבר לשם ביחידה שעסקה באיסוף ציוד (צילומי) שנעזב או נלקח שלל מהצבא הגרמני.

דוד שירת שנה וחצי באירופה; היה כחודש באנגליה להתארגנות ואח"כ עבר לשדה תעופה באורליאנס בצרפת (עד סיום המלחמה). הוא היה טכנאי מכ"מ (ראדאר), ששמש לנווט מטוסים, תובלה. עם תום המלחמה עבר לשדה תעופה במינכן.

יוסף נ. שירת שנתיים וחצי באירופה. למד הפעלת מכשירי מכ"מ של מטוסי יירוט במחנות בארה"ב ובקורס של 3 חודשים באנגליה התאמן בפועל ביירוט לילי במטוס דו-מושבי. יחידתו עברה אז לטוניסיה ועיקר תפקידה היה שמירה על הנמל הגדול ביזרטה. לאחר מכן עברו לקורסיקה ושהו שם עד תום המלחמה.

מולי שירת שנתיים באירופה - כל הזמן באיטליה. עבד כנשק-חמש - עסק בהטענת פצצות במפציצי B-24. עם תום המלחמה באיטליה קבלו הוראות לעבור לזירה בים השקט, לאחר חופשה בארה"ב. בדרך לארה"ב שמעו על הטלת הפצצה האטומית על הירושימה. בגלל זה בוטלה ההעברה שלהם למזרח הרחוק.

יוסף א. היה מסגר ביחידת חיל רגלים קנדית והגיע לאירופה רק לאחר סיום המלחמה. יחידתו שהתה באירופה כ-3/4 שנה - באנגליה, הולנד וגרמניה - ללא עיסוק רציני מיוחד.

הלל הגיע לאירופה כחודשיים לפני סיום המלחמה כרובאי ביחידת חיל רגלים. כעבור כחודש השתתפה יחידתו בפעולה בהילבורן (בקרבת גבול ברמניה/צרפת). הוא נפצע בשריר הירגל מרסיס של פגז ושכן גביה הוליים באירופה כחודשיים. לאחר מכן התחזר לארה"ב, שם במשך הספול בו גביה החוליים.

חייל-שומר באירופה

1943 - 45

(יהודה טלע כותב)

בתקופה של שנתיים וחצי בה שירתתי באירופה בצבא ארה"ב חוויתי חוויות מהעזות ביותר בחיי - ולאן דוקא מהפעילות הצבאית, שהיתה שגרתית (צלם בחיל האויר). מיקומם של המחנות בהם שהיתי ורצוני להמצא בין יהודים (ובעיקר בין חברי תנועה) זמנו חוויות בלתי נשכחות שללא ספק השפיעו על המשך דרכי ופעילותי.

משוכנע אני, שאותו מסלול שעברתי אני, היה המסלול בו הלכו עשרות חברי תנועה מצפון אמריקה. פעמים רבות נפגשתי עם הייליט-שומרים במרכזים הנועתיים באנגליה ובצרפת; לרוב - בדרך מקרה ולעתים לאחר ההתכתבות מוקדמת. אני יכול להעיד על עצמי, שאותן שנתיים וחצי, שתחילתן באנגליה על מי מנוחות, היו לסוערות יותר ויותר בהגיעי ליבשת אירופה ...

... למזלי הגעתי למחנה כ-30 חייל מלונדון ובחופשה שבת ראשונה מצאתי את דרכי לביהם של שליחי התנועה: נעמי וארתור בן ישראל מבית אלפא. דונוני, שהייתי ואשון השומרים להופיע ונהניתי מקבלת פנים חמה בביתם ולאחר מכן בכל המקומות בהם גרו ופעלו השומרים. במשך כל שנות המלחמה היו מבודדים עם מעט מגע עם העולם השומרי, ובוואם של שומרים מהעולם החדש נתן דריקת עידוד בכל ריכוז שומרי. רוב חברי התנועה באנגליה היו יוצאי גרמניה ואוסטריה ולפי מושגי הוד מעלתו: נתינים מארץ אויב. בתור שכאלה הוחזקו בחוות מחוץ לערים הגדולות ועסקו בעיקר בחקלאות. ביקור בלונדון הייב ישות מיוחדת. היו קנים קטנים של השוה"צ בלונדון ובמנצ'סטר, שהנוער באם היה ממוצא אנגלי, בעיקרו. בכל מקום היו קומנות עבור השכבה הבוגרת. במנצ'סטר התרכזו קבוצה, שהבנים שלה עבדו במכוניות הפחם - קראו להם "בחורי בוויץ". זאת היתה במקום שירות צבאי וזה אפשר היי גרעין תקינים ופעולות תנועה במקום. (חברים אלה היו ממסדי קבוץ יסעור. אחוים נמצאים בהזורע, המפעיל, דליה, ועוד).

אנחנו החייליט, רחוקים מהבית ומקבוץ העליה שלנו מצאנו בהכשרות האלה אוירה דוטה לזו שהיתה לנו בבית.

נפגשנו עם אנשים מרקע רעיוני ושאיפות דומות, סגנון חיים, אוירה חברתית ותרבותית, שבהן היינו רגילים...

... קשה להגיד שבארה"ב גדלנו בתנאי רווחה או בזבז. הפעילות בתנועה, כגרעין ובהכשרה היתה די עצמאית מבחינה כלכלית, ולרוב פעלנו בתנאים צנועים למדי, לפי מושגים אמריקאיים. קבלנו כמובן מאליו את רמת החיים הדחוקה בהכשרה. אך כשהגעתי לאנגליה (ואח"כ לצרפת) התחלתי להרגיש, שבסך הכל היינו בארה"ב בתנאי לוקסוס ממש. אפילו מדינו הצבאיים, ההקצבות לסיגריות ו"דברים טובים" היו ברמה דמיונית בשביל החברים האנגלים. למזלנו (ומזלם) אנו לא עישנו ויכולנו להשאיר למארחינו את כל ההקצבה הנ"ל.

על כל צעד היו סימני מלחמה: הרס ההפצצות הגרמניות, חייליט וחיליות בכל מקום, תנאי צנע על שלחנות מארחינו ובמסעדות בעיר. אלפי משפחות בילו את לילותיהם בתהנות ה"אנדרגראונד" של לונדון - מקום בטוח יותר מפגיעות של הפצצות אויר.

זמן לא רב אחרי שהגעתי לאנגליה נודע לי שבקרבת המחנה שלי יתקיים סמינר להכנת קאדריים שאמורים לצאת ליבשת אירופה בכדי לפעול בין היהודים, ניצולי המלחמה... באותו שבוע ביליתי את כל שעות הפנאי שלי עם באוירה של שואה מתקרבת. ההדים הראשונים מהנעשה ביבשת התחילו אז להסתנן החוצה, בקיץ 1943. לצערנו ולצערו של העם היהודי לקה עוד שנתיים עד שניתן היה לצאת ולפעול באותם המקומות.

... עם פלישת בנות הברית לאירופה התחלתי לחפש אפשרות לעבור ליחידה אחרת, שעתידה לעבור ליבשת... בינואר 1945 הצלחתי להשיג את מבוקשי. שוב הצטיידתי בכתובה, והפעם בפריז.

במבט ראשון פריז היתה כה שונה מלונדון. בלונדון נחרבו איזורים שלמים ע"י ה"בליציט" השונים, ... פריז, לעומתה, נשארה ביפיה החיצונית: בניניה המונומנטליים, הגשרים על נהר הסנה, ועוד ועוד - ממש כמו בספרים ...

אבל מהר מאד מתחילים להבחין בסימני שנות המלחמה והכיבוש הנאצי... כל אדם שאתה פוגש בו מספר את אשר קרה באותן שנים - על קרוביו ועל ידידיו... בשביל חברי התנועה שפגשתי אז שמשו הסיפורים כמין תרסיס כדי להשתחרר ממועקות וזכרונות אימים... ברחובות פריז על כל צד ושעל היו מונחים זרי פרחים ליד שלט עם מספר שמות - של אלה שהומתו במקום זה ע"י הנאצים - או שנפלו שם בקרב על שחרור פריז.

הכתובת שהיתה בידי היתה של מרכז הצופים היהודיים ששם אמורים להמצא גם חברי ה"שוה"צ... מצאתי את המקום כמעט ריק מאדם בשעות היום, אך אמרו שבערב יהיו הרבה אנשים. בערב מצאתי את האולם מסודר כחדר אוכל, בלי חשמל, וצעירים רבים סועדים את ארוחת הערב. לכאן באו צעירים שחזרו מאי-סם, עד שיסתדרו.

באפילה של האולם הפנו אותי אל חיים אגוזי, חבר מעברות, השליח הראשון שלאחר המלחמה. כמובן, הזמינו אותי לסעוד אתם וחיים ספר לי קצת על הפעולות שלו להקמתה מחדש של התנועה - על החברים, שמתחילים לחזור, ועל רצונם העז לפעול שוב. הוא נתן לי את כתבתה של לאה ויינטראוב ששמה כמזכירת התנועה ודירתה - מעין לשכה ומרכז לתנועה. לאט-לאט הפכה דירה זו למקום מפגש גם לאותם חיילים-שומרים מצבאות שונים שנמשכו כמו פרפרים לאור שקרן ממקום זה.

חברי התנועה הצרפתים והבלגים התחילו לחזור ממחנות הריכוז, וממקומות סתר בצרפת ושווייץ.

שאליהם הגיעו לאחר שנמנעה פעולה מחתרית עם השלמת הכיבוש הנאצי... שני חברי תנועה מניו יורק מיהידות צבאיות בקרבת פריז שמשו כתובה לקבלת חומר הדרכה מהלשכה בניו יורק... חיילינו ידעו גם לאסוף "תרומות" מהמטבחים הצבאיים לצרכי חברי הקן. היה מחסור חמור במצרכי מזון ורווח השוק השחור...

היה גם מקרה ש"ם "קבלנו" (ז.א. לא רק נתנו) : חבר תנועה מניו יורק עשה חשבון נפש והחליט לערוק מיחידתו ולעלות ארצה. הוא פנה ללאה ויינטראוב ובקש שתסתייר אותו בדירתה. היא לא ראתה כל אפשרות לסרב - למרות הסיכון הגדול הכרוך בזה... לו היו מגלים אותו המ.צ. אצלה זה בודאי היה גורם לסיבוכים רציניים לתנועה. היה צריך לדאוג לו למזון ותעודות עד שיהיה אפשר להעלות אותו ארצה באפשרות הראשונה...

אחרי 4 חדשים בצרפת עברתי ללוקסנבורג ל-3 חדשים. כאן הייתי ביום סיום המלחמה והייתי עד להתרגשות הספונטנית שאחזה את תושבי המקום. בעיר זו ראיתי את אותם מצבים מרגשים של אנשים החוזרים ממחנות הריכוז עם בגדי הפסים שלהם ישר לבית העיריה המוקפת גדר גבהה.

מחוץ לגדר ועליה הצטופפו מאות רבות של אנשים שחפשו את קרוביהם בין החוזרים - או לפחות רמז על המצאותם בחיים של יקיריהם שאבדו.

יהודה סלע

מכתבים לניו יורק

גרמניה, 1945

... על אדמת גרמניה שהייתי כחדשלים... ימים אלה היו קשים מנשוא - על רקע כל מה שהיה ידוע לעולם כולו ולי. כל ימים היה רק להסתלק מארץ ארורה זו ! ... הגיעה לידיעתי שמועה שבמרכז נירנברג יש קבוצה של יהודים-פליטים הזקוקים לעזרה. יצאתי לחפש אותם...

העיר היתה הרוסה כמעט כליל והם אמורים היו להמצא בין המקלטים הרבים שמתחת לאי המפולת. שוטטתי ושאלתי עליהם ולבסוף מצאתי אותם : 21 יהודים שעברו את כל זוועות השואה וכעת כל משאת נפשם - להגיע לעיר מינכן (מרכז ה"בריחה") ומשם לארץ ישראל. הבטחתי שאשתדל לעזור להם.

חזרתי לבסיס ואחרי שיחה קצרה עם הרב הצבאי קבלתי אישור למשאית + נהג בכדי להסיע את הפליטים למינכן. ישבנו במשאית וכל פעם התחיל מישוהו אחר לספר לי את סיפורו. כשאמרתי להם שאני חבר תנועת הנוער השוב"צ ומתכוון לעלות ארצה בתום שירותי כצבא - הסתכלו עלי כאילו נפלתי מהירח. בקבוצה היתה גם בחורה שהיתה חברת השוב"צ בביאליסטוק (פולין). לא עבר זמן רב והתחלנו לשיר את השירים העבריים והאידיים המשותפים לכולנו... לכל הנוכחים במעמד הזה היה זה רגע מרגש ומעודד וכאשר נסענו ברחובותיה של מינכן פתחו באופן ספונטני בשיר "עם ישראל חי"... זוג עינים יבש לא היה במשאית זו...

נסיון שונה לגמרי היה לי עם קבוצת פליטים אחרת: קבוצת יהודים שעברו את השואה אך לא רוצים לעלות לארץ אלא מחכים לויזה לדרום אמריקה או צפונה, לאוסטרליה או לכל מקום בעולם שמוכן לקבל אותם. (עם גמר המלחמה הגעתי לשוייץ במסגרת סיורים לחיילים. רציתי להגיע לג'ניבה לכתובת שהיתה לי וגם למשרד של "משמר". שנויבור עמד בראשו. התברר שהוא הכיר את האנשים שחפשתי - ניצולי מחנה ברגן-בלזן, מאותה הרכבת המפורסמת של קסטנר).

והנה מצאתי את עצמי במלון יפה (של הג'וינט) ואני בוכוח ער מאד עם אותם יהודים על מהות הציונות, על בורוכוב וכל השאר. כמובן, לא שכנעתי אותם בצדקתי - הדי מצילות חייהם לא שכנעה אותם! אבל עבורי זה היה שיעור מאלף על האופי של העם היהודי - לפחות חלק ניכר ממנו - המעדיף גולה אחת על האחרת במקום להתחיל מחדש בארץ...

(יהודה סלע)

איטליה 23.1.45

... כשומר טוב אני הולך ל"קן" כל ערב שבת. במקרה הזה לא בדיוק "קן" - אלא קבוצת חיילות של ה-A.T.S. המוצבות בבית חולים בסביבה... אם אני נעדר שבוע אחד אני צריך לעמול קשה להסביר את העדרותי. נמצאות פה שתי חברות נגבה: רוזה ופרידה ולכן המפגשים האלה הם לא רק חברתיים-תרבותיים אלא גם "חינוכיים"...

חזק ואמץ, מולי

איטליה 3.4.45

... השתתפתי בסדר פסח בבארי. ישבתי עם בחור מהבריגדה, שזה עתה חזר מהחזית. הוא דבר בהתרגשות והחלהבות על ההזדמנות שהיתה להם "לדפוק" את הנאצים - אך היה קשה לשמוע על הפצועים וההרוגים מבין חיילי הבריגדה. העניין די נוגע לי אישית כי אחוז השומרים בבריגדה די גבה והפגיעות גם אצלם בלתי נמנעות...

הסדר היה אירוע גדול והתקיים בבית חרושת לטבק ובכל מקום בבארי אפשר היה לראות שלטים עם מגן דוד + חץ לביח"ר לטבק... נוכחו כאלף חיילים וחיילות כמעט מכל הצבאות. היה בלגן אך זה לא הפריע לי - הטכס (הסדר) עצמו לא היה חשוב לי אלא המצאותי עם כל היהודים האלה, בני עמי - לטובה ולרעה...

חזק ואמץ, מולי

חזק !

... סוף המלחמה באירופה הביא אתו שינויים בצנזורה כאלה, שמאפשרים לי לשלוח לכם חבילה של העתון "לחייל" ... תמצאי שם הרבה חומר על הבריגדה היהודים מא"י ועל קהילות משוחררות באיטליה. אולי תהיו מעוניינים להתכתב עם מערכת העתון - אני יודע, שהם מעוניינים לשמוע על חלוציות, ציבנות וחייה היהודים באמריקה ...

אם בואי לאיטליה יכולתי ליצור קשר עם החיילים הפלסטינאים (אי"ים) ועזיבתי את איטליה בקרוב יהיה - מהבחינה הנ"ל - כמו עזיבת הארץ. התחלתי להרגיש כבר כמו חייל פלסטינאי והם שואלים אותי: "שמואל, האם אתה חוזר הביתה אתנו?" ואני נאלץ לענות: "לא - כנראה אצטרך קודם לעבור לחזית באוקיינוס השקט - אך לא ירחק היטם ונתראה".

באחד במאי אמרת היתה להיות פגישה של כל חברי השוה"צ באיזור של הים האדריאטי מבארי עד פלוג'י. יש די הרבה חברי הקבה"א בסביבה. חבר משמר העמק, שזה עתה הגיע מהארץ צריך לספר חדשות "טריוות" מהארץ. לדאבוני לא הגעתי לפגישה - כי האיטלקים חגגו את האחד במאי כפי שלא עשו זה כבר שני עשורים - ומחשש של אלימות - על החיילים האמריקאים נאסרה היציאה מהמחנות שלהם ...

... לאחר שיחה עם רוזה מנגבה על החיים בקבוץ שלה ועל היחס לפרט בקבוץ - הגעתי למסקנה, שהם (בנגבה) מתיחסים לחבר ביותר התחשבות מאתנו בקבוץ עליה ג' (קבוץ עליה אמריקאי ג') ... חלק מהגישות שלנו ממש זעזעו אותה ...

חזק ואמץ, מולי (ורדי).

איטליה, 24.6.44

... עם התקדמות כמות הבריח מתרבות ההזדמנויות לבקר במקומות חדשים ... בצורה זו בקרתי למספר שעות ברומא ... הרבה שאלות עליו במוחינו כשחשבנו על הנוכחות ה"טריוות" של הגרמנים בנור דו ... ראינו ברחובות הנניד המוזרניים גם אוכלוסיה מלוכשת יפה (!), חלונות ראווה מגונזרים וכלי אוכל ("מסטינג") של הלזפטופה נובתי מלון שהיו בשימושם ...

עברנו בכפרים ושדות שדרכם עברו צבאותינו בהתקדמותם. באיזורים מסויימים הרוסים הכפרים לגמרי והשדות מלאי בורות - ובאחרים - שמהם יצאו הגרמנים בחופזה - הכל נשאר שלם ושלם ...

חזק ואמץ! יוסף (נדיל)

איטליה, 28.10.44

... בקשר לפליטים היהודים באיטליה והמאמצים שעושים אנשי ה"ג'וינט" והחיילים הפלסטינאים (אאיים) עבורם: ... יש נציגים שלהם ברומא ובנפולי ... מקובל שצוות מיוחד של חיילים פלסטינאים נכנס לכל עירייה, שבה היתה אוכלוסיה יהודית - תכף עם כבושה (שחרורה) ע"י צבאות הברית. לאחר בדיקת המצב מגישים הצעת הקציב ל"ג'וינט" ומתחילים לאסוף תרומות של כסף מהחיילים עצמם, והם תורמים הרבה ... כאשר הם פונים גם לזככים הצבאיים האמריקאים - אלה עפ"י נוטים שנים ופזונים לחיילים שלהם. לחייל האמריקאי יש די הויבה כסף ומעט הוצאות - ובדרך כלל תורמים ברצון ...

עוד שטח שבו פועלים חיילי הבריגדה הוא שטח היבוך והנער. ברומא מקבילים 400 נערים יהודים חינוך כללי וצינוני. ניכרים ההבדלים הפוליטיים בין חיילי הבריגדה השונים. הרוב הם חברי מפא"י והם מאוד מגבילים את פעילות חברי השוה"צ.

חזק ואמץ, יוסף

... עוברים פה פליטים מכל חלקי מזרח אירופה - הרבה מהם מארצות הבלקן - והם פוחדים מנקמת הרוסים יותר מאשר מהמוות... רק סופר כהמינגוויי מסוגל לתאר בצורה נאותה את נחשול החיילים והאזרחים הזורם בכל הדרכים והכבישים לכוון הקווים שלנו: ברגל, עם המטלטלים על הגב - בכל מיני עגלות - על אופניים, סוסים וחמורים, בכלי רכב מתפרקים; תערובת מבולגנת, ערב-רב של אנשים, בעלי חיים ומכונות. משאלתם היחידה היא לברוח מהרוסים.

עוצרים אותם באיזור שלנו ואז הם מתקמים ביערות ובשדות - כל משפחה באוהל או מחסה מאולתר אחר, מבשלים את מזונם הדל על מדורות... הם אינם יודעים לאן פניהם ומה צפוי להם למחרת...

אגב, נפגשנו עם הרוסים (לא אני - אך החטיבה שלנו). המפקד שלנו השתתף בארוחת נצחון וחזר עם ספורים על המצב רוח המרום, על הידידות ועל הכנסת האזרחים הנפלאה שלהם. הרוסים היו צריכים לערוך בקור גומלין אצלנו היום - אך לא הופיעו...

בידידות, מ.ר.

צ'כיה, 21.7.45

... יש לי ספור מרתק על 148 נשים ונערקות יהודיות. זה מעניין לא רק בגלל מה שעבר עליהן אלא גם בגלל העובדה, שבחירתן לגבי עתידן חושפת מניעים וערכים אצל הבחורות היהודיות ששרדו מהשואה.

קרוב לגבול צ'כיה/גרמניה נמצאת העיירה וולרן. עיירה זו היתה היעד של "מסע המוות" של 1500 נשים יהודיות שהוצאו (עם התקדמות בנות הברית) ממחנה הסגר בגרמניה... נשי ה.ס.ס. שהיו ממונות על הקבוצה הנ"ל זרזו אותן בכדי להתחמק מהיחידות האמריקאיות המתקרבות. אלה השיגו אותן רק בוולרן ואז נשארו בחיים רק 228. אלה אושפזו בבתי חולים מספר ימים לפני סיום המלחמה. מאז מתו עוד 80; היתר (מה-1500 שהיו בתחילת המסע) נמצאו מתות מת-תזונה, יריות ומכות - וגופותיהן מפוזרות לאורך הדרך. היחידה שלי פגשה באותו מסלול בקבר אחים של 30 מאותה קבוצה.

הנשים שעדיין היו ביידות הועברו או לזלעבורג (ומשם לארץ) או לעיר חם, ששם היה רכוז גדול של פליטים חסרי נתינות - שיועברו למערב אירופה או צפון אמריקה.

חודשים לאחר המסע האיום רואים עדיין אצל רובן את סימני ההיכר של שנות הסבל... שערות קצוצות, שטרם צמחו מחדש, פנים חרושות-קמטים, בטן גפוחה, חוסר יציבות בעמידה. אלה שעדיין בבתי חולים סובלות משחפת, נמק, תת-תזונה חמור וכו'.

כשהשתחררו הנריאות-יחסית מבתי החולים סדר להם קצין הממשל הצבאי - יהודי סימפטי - מקומות בשני בתים בעיר וולרן. הוא ספק להן מזון ובעזרת הצ'כים המקומיים - גם בגדים. בעוד מספר ימים יסדרו להן הסעות לאחד משני המקומות שהזכרתי קודם.

רובן הן מפולין והתגלגלו במחנות עבודת-כפייה ומחנות ריכוז כמשך שש שנים. החיילים כסביבה מבקרים אותן תכופות ומביאים להן מזון, חבילות שקבלו מהבית ויחס אנושי פשוט שעזר בהרכה בהבראתן המהירה יחסית.

כיום א' ראיתי אותן לראשונה כולן יחד - כשנפגשו לתכנן את נסיעתן. הסגן מסר פרטים טכניים ואז דבר אליהן ביידיש הרב החסיבתי שלנו. הוא סכם את חוויותיהן בעבר וניסה להסביר מה הן המשמעויות האפשריות של בחירתן; שבכל מקרה - אין אפשרות לחזור לפולין, שאין בטחון מלא בשום בחירה - אך שאלה שיבחרו את הדרך לארץ יש להן סיכוי טוב למצוא את התיים החדשים שהן מחפשות.

הן בכזו בשקט והרגשתי את האדמה הירוקה בוכה מתחת לרגלי. אז הסתדרו בשורות - קודם אלה הנוסעות לזלצבורג (כ-50) ואח"כ אלה שפניהן לחם (25). כל אחת קבלה תעודת מעבר וסכום כסף קטן שנאסף מהחיילים היהודים...

איך הכריעו לאן ללכת ?

נדמה לי, שרוב אלה שבחרו בזלצבורג (והארץ) עשו זאת מתוך "הכרח שלילי" - כי ראו שאין טעם וחקוה באפשרות השניה. לא היה להן כל בטחון שבני משפחותיהן בחיים והחיפוש אחריהם היה משימה בלתי אפשרית. לא היו להן קרובים במערב אירופה או אמריקה וגם לא הספיקו ליצור "קשר" עם חיילים אמריקאים...

אלה שבחרו בחם - היו להן קרובי משפחה בצרפת או ארץ מערב-אירופית אחרת - או שהצליחו ליצור "קשר" עם חיילים אמריקאים (רוב אלה עתידות להיות מאוכזבות מאד). לאחת - דוד עשיר באיסטנבול, אחרות מתכוונות סתם לנסות את מזלן. ובכן - חוזר השבלון המוכר - ולמרות הטבל של העבר נוח יותר הבחירה הזאת מאשר להתחיל בחיים חדשים לגמרי... כל הבחורות ההונגריות (40) החליטו לחזור לבודפשט.

לעומת כל הנ"ל - פגשתי בשתי חברות השוה"צ ושלוש מ"גורדוניה". התרשמתי, שרק להן יש אמונה עמוקה, מושרשת בדרך שבה הן בוחרות, ושום דבר לא ירתיע אותן ממנה. הן נוסעות קודם לחם לחפש קרובים ומשם - לזלצבורג (ולארץ).

כל ה-5 היו מפולין (בדז'ין). ספרו לי על עבודתן בקן וספרו גם על דברים שעליהם קראנו אך שנשמעים יותר איומים ובלתי ניתנים לתפישה כשהם יוצאים מפיהן של אלה שחוו את החוויות. תארו שריפת גוש שלם של בתי יהודים שדייריהם הוכרחו להשאר בפנים. ספרו על פירוק משפחות ע"י חיילים נאציים צוחקים שהכריחו אותן לרקוד עירומות כרחובות העיירה. האוכלוסיה היהודית חולקה ל-3 :

(1) אלה המטוגלים לעבוד (2) אלה שבענינם טרם החליטו (3) המיועדים להשמדה. דבורה, צעירה הירואית ממש ספרה על בריחתה מהקבוצה השלישית.

במסע הרגלי - כ-15 ק"מ מזולרן הצליחו 5 האלה לברוח מהשיירה ולהסתתר בערמת קש. היו שם יומיים טרם העזו לזוז. נשארו בכפר קטן זה בעזרת הצ'כים המקומיים עד שהופיעו החיילים האמריקאים.

בשיחותינו לא שבעו משמוע על התנועה באמריקה ועל ההתפתחויות בארץ. הופתעו מאד לשמוע שיש בכלל השוה"צ באמריקה העשירה וכה שמחו שידעתי כמה ביטויים בעברית ושיכולתי לשיר אתן שירים עבריים משותפים...

מ.ר.

ניצה, 8 במאי 1945.

... יום הנצחון - העיר ניצה השתגעה אמש מ-La Victoire אלפי אנשים, אזרחים וחיילים, צרפתים ואמריקנים, שחורים ולבנים, הצטופפו ברחובות המרכזיים בתהלוכה אחת סואנת. החגיגה התחילה ברירות מתוחחי העיירה. זה נשמע כמו הפגזה (אפשר היה לראות אנשים מתכווצים מפחד - אולי הגרמנים חזרו). זיקוקי די-נור מלאו את השמים, כל אנשי ניצה כנראה זרמו לתוך Avenue de la Victoire - שדרה שקיבלה את שמה לכבוד החגיגה של אמש.

אבל לי לא הייתה חגיגה גדולה. מוקדם יותר באותו יום מצאתי כמה חברות, עליהן דיברה איתי לאה - הן עבדו ב-Comite Israélite בשיקום פליטים יהודים. רק אחוז קטן מן היהודים שנאסרו וגורשו מניצה בימי הכיבוש הנאצי (כ-8000) חזרו עכשיו, ובאיזה מצב איום ! הם אושפזו בבתי חולים ובווילות בטביבת ניצה, אילו סיפורי זוועה יש להם לספר !

הערכ הצטרפנו לתהלוכה בשדרה יחד עם חברי המחתרת היהודית המקומית, חברים של לאה וז'ק. ניסינו להציג מצב-רוח מרומם; שרנו ואפילו רקדנו הורה ברחוב. אבל הם לא היו במצב-רוח הגיגי. בשבילם הנצחון איחר לבוא. יותר מדי קרובים וחברים טובים הושמדו על-ידי הנאצים. הנצחון לא יכול להחזירם. גם לא היו בטוחים עדיין שהנצחון הוא שלם, שכוח הנאצים לא יחזור. עברנו יחד בין ההמונים החוגגים, שוחחנו על העבר האיום ועל העתיד מלא-הספקות.

דוד לבגי

אוליבנס, צרפת 2.6.45

... אחר שתיים, לשכת "החלוצי" נראתה כמוקד סערה. הקבוצות הראשונות של "פליטים" הגיעו לפריז וביניהם כמה יהודים צעירים אשר באיזה נס של כוח השרדות ומזל הצליחו לעבור את המחזור הנורא של מחנות דראנסי-זכאו. לאחר שהבריו קצת ולבושים כבני אדם בעלי כבוד עצמי, אך עדיין נושאים את המספר המקועקע על זרועותיהם ואת פצעי העינויים הנוראים הם מסתערים על לשכת "החלוצי" לבקש סרטיפיקטים ואמצעי עליה לארץ. אין להם מקום מרכזי לאכסניה... אין להם תקווה או רצון להתישב בצרפת, לכן אין להם סבלנות כלפי הביורוקרטיה המחזיקה אותם כאן יותר מדי זמן... אם לא תהיה להם הזדמנות להגיע לא"י בקרוב, ובים מהם ינסו לחזור לגרמניה, שם להתנקם במעניהם ובאלה שרצחו את אבותיהם.

צרפת 10.9

הרושם של ראש השנה זה ייחסי בזכרוני לעד... פגשתי את יעק במלון ומשם נסענו לביתה של לאה וליבטראוב, שם נפגשו כ-16 חברים: 5 חיילים מארה"ב, כמה חברי הכריגדה הארצי ישראלית, חילים, כשליח, וכמה שומרים מצרפת. אך הכי חשוב היתה נוכחותה של חיקה גרוסמן... אחת ממנהיגי מוד הגיטאות מטעם השומד הצעיר... עם שערותיה הכמעט בלונדיניות, עיניה הכחולות-יזוקות וגזרתה היפה והבדלאת, היא נראתה כבת איכרים פולנית צעירה. זאת בודאי סיבה אחת שיכלה לצאת ולהיכנס לגיטו ולשמור על קשר עם הפרטיזנים בתוך.

מינכן, 17.9.45

... קיל, קרלסרו, פלורסהיים, אולם, אוכסבורג, מינכן...

זאת היתה הדרך העקלקלה בה נסענו לגרמניה, כמו איזו תהלוכה של לוויה בבית קברות... דיוב החיילים הדגישו את הרגשת הלוויה, במיוחד כשראו קרובות רכבת מלאי חיילים אמריקאים מאושרים הנוטעים בכיוון הפוך - הביתה.

למרות כל ההיסוס והעובי הגרמנים ניפנפו אלינו וחיכו. קבלת פנים משונה ל"בית קברות"... האבשים נראים בריאים ואפילו עליזים. אני מתכל עליהם ושואל את עצמי שוב ושוב מדוע כל כך בקלות קיבלו את הנאציזם?

אולי ששת החדשים הבאים שאבלה בגרמניה יעזרו לי לענות לשאלה זו... אבל עיקר דאגתי היא ליצור קשר עם יהודים.

דכאו לא רחוק מכאן, הבריגאדה מארגנת את הכריחה ועליה ב'. אולי אוכל לעזור.

מינכן 7.10.45

ניגשתי למשרד הציוני, שט בדיוק התכנסה המשלחת החדשה של הבריגדה לבואריה. הם עסקו בחלוקת התפקידים ביניהם. היה ביניהם חבר אחד מהשומד הצעיר, יצחק גנדלסמן (קבוץ רוחמה) והוא קיבל את התפקיד של שליח למהנה בפלדפינג, המקום הכי קשה. התנאים במחנה זה היו כל כך בלתי נסבלים, שהעניין הגיע לחשומת לבו של הגנרל איזנהאור, והתנאים שופרו.

אנחנו ראינו את ה"תנאים המשופרים" האלה : כ-3000 יהודים, רובם מצוטופפים בקרקסטיין. 24 על 12 מיטות כפולות בחדר ללא חימום, שפעם התאים לחייל אחד. בדרך כלל אף אחד איננו מוכן לחורף, לא באוכל ולא בלבוש. (תבילות מן הג'וינט או מאונררא אינן מספיקות או אינן מגיעות בכלל להמוני הפליטים). הצטרכו ה"קצטניקים" ללבוש מדים של חיילי ס.ס. - את יכולה לתאר לעצמך את סלידתם ממצב מתואב זה. את המחסור באוכל אני הרגשתי ביומיים שני הייתי שם. הארוחות כללו פרוטות של לחם שחור עם חמאה או גבינה - וכמה חתיכות נקניק. מקבלים ארוחה חמה פעם אחת ביום. ליתר צריכים להסתדר - זה לפרקום כולל גניבות.

מינכן, 15.10

... יש לי הרגשה מיואשת לשמוע אותם מספרים וחוזרים לספר את סיפור מות הוריהם בקרמטוריום; או כיצד אחיותיהם ואחיהם נזרקו במשאיות כמו שקים ונקברו חיים בבורות; ואיך הם קפאו ורעבו במשך שנים. כמה הייתי רוצה להקל עליהם את הכאב... אתה חייב להקשיב בסבלנות ובהבנה. לא שהם מצפים ממך להרגיש כמוהם את מה שעברו אך זה עוזר להם לבטא את רגשותיהם. בקרוב יגיעו ה"קיבוצים" מפולין. הם ברובם כוללים פרטיזנים, אשר שונים במנטליות שלהם מן הקצטניקים.

מינכן, 5.11.45

... פרנוואלד הוא מחנה גדול עם יותר מ-3000 נפשות בתנאים יותר טובים בפלדסינג. כאן היתה שכונת פועלים גרמניים ליד בית חרושת : קוטג'ים משפחתיים עם חדרי שינה גדולים, מטבח ושרותים. 6 קבוצי הכשרה עם כ-470 חברים גרים כאן בתנאים לא יותר גרועים מאצלנו בחוות ההכשרה בארה"ב, והם מחזיקים במידה מירבית של שיתוף בתנאי מחנה - הם נותנים טון שונה לגמרי מכפלדסינג. גם אני נהניתי מן הקיבוצים, במיוחד אלו מהשומר הצעיר. יש כאן שני קיבוצים שומריים עם כ-170 חברים בני 12 - 30 (הממוצע 16). הסיפור של נ דודיהם ומאבקיהם לא יושלם ולא יירשם סופית עד שיגיעו לארץ ישראל, ואני בטוח שיגיעו. זה לא רק באופן סימלי שהם מכנים את עצמם "קיבוץ לוחמי הגיטאות". בין שומרים אלו יש רבים אשר לחמו עם הפרטיזנים ועם הצבא האדום נגד הנאצים. תארי לעצמך את הרגשותי כששמעתי נער בן 12, אשר לחם עם הפרטיזנים במשך שלש שנים, שר עכשיו את שירה של רחל "ואולי". בשבת בערב השומרים (בערך 15) בקיבוץ "המעפילים" (מן ה"איחוד") התלוו אל דוב ואני לבקר בעונג שבת של קיבוץ לוחמי הגיטאות (השומרי). רקדנו ושרנו ברוח שומרית אמיתית. היו הקראות מעיתוני הקיר של הקיבוצים ואחר כך ביקשו אותי לברך בשם התנועה האמריקאית. לא היה לי הבה להגיד בילדיש, אך סבורני שעצם הנוכחות במקום של שני חברי השה"צ מארה"ב נתנה להם הרגשה של המשכיות וכוח התנועה.

מינכן, 13.2.46

... זה עכשיו חזרתי מן הבית של הג'וינט, שם פגשתי את מרדכי אורן. היה גם חבר מקבוץ ארץ ישראל ג', בשם לובקה. "חלכתי" את אורן לתשובות לכל השאלות שהעליה במכתביך על ברה"מ והמפלגות הקומוניסטיות. הופתעתי לשמוע שהוא, אשר נחשב לסטליניסט הכולט בקבה"א, אינו מין אוהד תמים. לובקה, דרך אגב, היה קרוב מאד לעמדחנו והגן על טרוצקי. היה מעניין להשתתף בשיחה חופשית כזאת, עוד הוכחה נגד הטענות של המוניליטיות של הקבוץ הארצי.

מינכן 22.2.46

... החזרה הביתה מתקרבת ויש לי ההרגשה שאחריות גדולה מוטלת עלי : להעריך את ההתנסויות אותן עברתי, לנתח את מצב עמנו היום, לתאר את רוחם של הנוער החלוצי כאן, ללמוד את הלחם העיקרי שלמדתי כאן : שהבעיה היהודית נשארת והפתרון הציוני חיוני יותר מקודם; אך עכשיו טוב יהדות אירופה הושמד, על יהדות ארה"ב לעמוד בפרץ...

יש ליצור תנועה חלוצית מורחבת... האם נוכל למשימה?...

דוד לבני